

Dreptul omului de a fi protejat de stresul negativ excesiv - un nou drept fundamental al omului postmodern, la începutul sec. XXI¹

(The right to be protected from the negative stress – a new fundamental right of the post-modern human, at the beginning of the XXIst century)

Mădălina Virginia ANTONESCU

Abstract: *The development of the human rights field, at the beginning of XXIst century, brings new challenges for the legal academic school under the pressure to realize a continuous effort to adapt itself to multiple changes of the global world and equally, to those changes resulted from the state and non-state entities actions, under the impact of specific threats and problems. Within this context, we propose in this paper “a right of human being to be protected from stress -the negative excessive stress-“; in our opinion, this right can be considered, from the beginning, to belong to the IVth generation of human rights, after the category of solidarity rights. Particularly, we consider that it should be adopted (under the aegis of UN.GA) a “Charter for the human rights protection of the metropolitan man”, facing the situations and conditions of life generating a level of stress that is an exclusive feature of the metropolitan style of life, an action prescribed in order to rise concretely the level of protection for human rights, face to challenges brought by postmodern lifestyle. This Charter would realize a consecration of human rights starting from a specific quality of human being (as “living into great urban agglomerations”- metropolis, megalopolis), and by taking into account the universality of the urbanization phenomena, as specific phenomena of the global age, at the beginning of the XXIst century. Quality of the human being “to live into great urban agglomerations” should be taken, in our opinion, into consideration, more attentively, by the XXIst century legal academic school, this quality shifting towards a legal quality, and generating rights and obligations specific to the human being of the XXIst century global society. Also, it should be recommended to elaborate (possibly, through a Romanian proposal within UN.GA) a declaration, signed by UN states, regarding an international day of fighting against negative excessive stress.*

Keywords: *human rights, right of the human person to be protected from negative excessive stress, urban habitat.*

Spre o definiție juridică a stresului negativ excesiv

Concept introdus de Hans Hugo Bruno Selve², stresul reprezintă, într-o definiție, „sindromul de adaptare realizat de individ în urma agresiunilor mediului”, adaptare compusă dintr-un ansamblu de reacții specifice ale organismului uman care sunt diferite, în funcție de caracteristicile individuale. Stresul mai poate fi definit și ca „un ansamblu ce cuprinde reacții precum încordare, tensiune, constrângere, forță, solicitare, realizat de individ în fața acțiunii externe a unor agenți cauzali (fizici, chimici, psihici, biologici), constând în modificări morfo-funcționale, cel mai adesea, endocrine”. Trebuie efectuată, totodată, o distincție între stres și sindromul general de adaptare (în ultimul caz, agentul stresor presupunând o acțiune de durată)³.

Esența conceptului de „stres” este, așa cum s-a remarcat în doctrină, „un dezechilibru intens, perceput subiectiv de către individ, între cerințele organismului și ale mediului și posibilitățile de răspuns individuale”⁴. *Perturbarea echilibrului dinamic cu mediul*, presupusă de *adaptarea continuă a organismului uman la acesta* (ceea ce presupune păstrarea integrității organismului, sub acțiunea neconținută a agenților stresori de diferite tipuri) determină apariția stresului. Într-o clasificare, stresul poate fi unul de tip: fizic, psihic, chimic sau biologic și, după alte clasificări, în

funcție de numărul persoanelor afectate, se poate vorbi de un stres individual sau colectiv⁵.

Agenții stresori, la rândul lor, pot fi clasificați în: unici și multipli (după numărul lor); în conglomerati și configurați (în funcție de asociere); în principali și secundari (în funcție de dominanța acțiunii lor); în agenți fizici (sonori, luminoși), chimici, biologici, psihologici; în agenți stresori cu semnificație individuală sau colectivă (în funcție de numărul indivizilor afectați)⁶.

În ceea ce privește *stresul psihic*, se admite îndeobște, că situațiile ce îl pot genera sunt: semnificația unui eveniment, apariția unor circumstanțe neobișnuite pentru individ, care îl surprind nepregătit să le înfrunte; angajarea individului într-o relație sau acțiune exagerată; particularități ale contextului social; un mod subiectiv de a percepe solicitările mediului; situații conflictuale existente în familie, în profesie sau la nivel intelectual; apariția unui obstacol fizic sau psihic în calea unui scop, ceea ce duce la frustrare; diferite situații perturbatoare cauzate de agenți fizici (zgomote, vibrații, fluctuații de temperatură)⁷ și altele.

Stresul, indiferent de tipul său, *apare în procesul de adaptare permanentă a organismului uman la mediu* (aici putând vorbi atât de mediul natural cât și de cel artificial, de cel urban, social, de familie sau de locul de muncă, de teatrul de operațiuni militare sau de locul în care se produce un dezastru natural sau provocat de om).

Un nou drept al omului: dreptul de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv

Dezvoltarea materiei drepturilor omului, la începutul secolului XXI, aduce cu sine *noi provocări pentru doctrina juridică*, nevoită a realiza *un continuu efort de adaptare* la schimbările din lumea globală și la cele rezultate din acțiunea actorilor statali și non-statali, sub impactul unor amenințări și probleme specifice⁸. Printre aceste provocări, față de caracteristicile unui stil de viață epuizant (mai ales al oamenilor din metropolele și megalopolisurile de azi), al crizei permanente de timp în care omul postmodern pare că se află (datorită unei civilizații bazate pe intensificarea și rapiditatea comunicărilor și a schimburilor de capital, de idei, de mărfuri)⁹ se află și provocarea de a da o configurație juridică unui nou drept al omului.

Astfel, propunem *înscrierea într-o declarație politică asumată de statele membre ONU*, la nivel juridic internațional, *a unui nou drept al omului*, menit să asigure ființei umane respectarea și exercițiul eficace, real, al celorlalte drepturi ale sale. În acest context, propunem să fie consacrat un ”drept al omului de a fi la adăpost de stres” (în speță, fiind vorba de stresul negativ excesiv). Acest drept se înscrie, în opinia noastră, încă de la început în categoria drepturilor de generația a IV-a, *după drepturile de solidaritate* (la a căror realizare, consideră doctrina, sunt chemate nu doar statele în

mod individual, dar și întreaga comunitate internațională¹⁰), precum dreptul la pace și securitate, dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu sănătos și curat (drepturi de generația a III-a).

Consacrarea acestui drept pe plan internațional, regional și în ordinile naționale ale statelor este, în opinia noastră, de cea mai mare importanță pentru societatea globală a secolului XXI, datorită, între altele și următoarelor considerente:

- un stil de viață „consumistoglobalist” (răspândit la nivel universal) supus factorilor de presiune, viteză (o criză de timp nesfârșită în care se află omul postmodern)¹¹, datorită intensificării și difuzării la scară globală a ideilor, comunicațiilor, produselor, mărfurilor, mijloacelor de transport, comerțului, banilor, serviciilor;

- *un tip de viață predominant urbanal omului postmodern* (o viață în marile aglomerări urbane, într-un mediu aproape complet artificial, de beton, cu puține spații verzi și puține posibilități de recreere, în interiorul orașelor, care să fie bazate pe un mod de apropiere față de natură). *Un tip de divertismente urbanizate* (”plimbatul prin mall-uri”, care se transformă într-o goană după cumpărături sau shopping-ul transformat într-un divertisment, ceea ce reprezintă o alienare gravă de la relația de comuniune om-natură din care se naște o stare de armonie și de fericire a ființei umane)¹²;

- un mod de viață supus multor forme de poluare specifice vieții din

marile aglomerări urbane¹³ (pe măsura creșterii nivelului de civilizație de tip consumist, crescând și nivelul de poluare al vieții omului urban)¹⁴;

- un mod de viață și norme/ condiții de muncă predominant separate de natură, care îi ocupă omului aproape toată ziua (munca în hale, în uzine, pe șantiere, în clădiri mari de birouri), care izolează omul, pentru cea mai mare parte a vieții sale, într-un mediu artificial, departe de natură, creându-i forme speciale de stres negativ excesiv (stresul profesional, stresul la locul de muncă, stres din muncă excesivă, stres din izolarea omului postmodern de natură);

- un stres care vizează *anumite categorii de persoane*, precum persoanele private de libertate, refugiații, azilanții, persoanele confruntate cu o situație de conflict armat, de război, de genocid (dând naștere unei legislații internaționale privind special categoria persoanelor traumatizate din aceste cauze)

- un stres special care privește categoria persoanelor (luate individual dar și a comunităților de persoane, mergând până la popoare întregi) confruntate cu situații de calamitate naturală sau provocată de mâna omului, dezastre naturale sau produse de om (ravagii făcute de taifune, uragane, tsunami, cutremure devastatoare, inundații, incendii masive, accidente nucleare, alunecări masive de teren etc.)

- un stres profesional care privește persoanele aflate în teatrele de

operațiuni militare, confruntate cu pericole specifice meseriei de militar;

- un stres profesional care privește pe apărătorii drepturilor omului, pe jurnaliștii care, de asemenea, se află, în virtutea meseriei lor, în diferite zone expuse conflictelor, violențelor, care sunt martori la violențe, agresiuni, situații traumatizante de toate genurile și care privesc oameni aflați în situații traumatizante.

Având toate aceste aspecte în vedere, ar fi de remarcat, în opinia noastră, să se consacre, la nivel internațional (eventual sub egida ONU, printr-o rezoluție AG.ONU sau printr-o declarație a statelor membre ONU, alături de recunoașterea dreptului omului de a fi protejat de stresul negativ excesiv¹⁵) **și măsurile** pe care statele ar trebui să le ia *pentru reducerea sau combaterea acestui tip de stres*, mai bine spus, *pentru gestionarea situațiilor generatoare de astfel de tipuri de stres*, precum și *măsurile speciale de protecție concretă privind categoriile de persoane menționate mai sus, expuse stresului negativ excesiv.*

În conexiune cu alte concepte precum dezvoltarea umană, securitatea umană, dezvoltarea durabilă, *acest nou drept al omului ar contribui la îmbunătățirea și rezolvarea multor situații care, astăzi, sunt în afara protecției juridice adecvate cerințelor societății globale a sec. XXI, situații generatoare de stres negativ excesiv și care au direct impact asupra*

respectării celorlalte drepturi fundamentale ale omului.

Între dreptul pe care îl propunem în această lucrare (dreptul omului la a fi la adăpost de stresul negativ excesiv) și toate celelalte generații de drepturi ale omului există o strânsă inter-conexiune. Astfel, *stresul negativ excesiv poate produce încălcarea gravă a dreptului la viață al persoanei, a dreptului său la integritate fizică și/sau psihică, a dreptului său la sănătate, a demnității, libertății și inviolabilității persoanei umane, a drepturilor sale politice (de a alege și de a fi ales în funcții și demnități publice, a dreptului său de a se afilia la asociații, sindicate, de a participa la viața civică), a dreptului său la muncă, la odihnă, la remunerație echitabilă și egală (fără discriminare în raport de sex), a dreptului la promovare profesională, la timp liber, la concediu plătit, a dreptului la educație, a dreptului la un nivel de trai decent, a dreptului la apă potabilă și destinată uzului menajer, a dreptului la alimentație, a dreptului la pace și securitate, a dreptului la fericire, a dreptului la un mediu sănătos, a dreptului la dezvoltare etc.*

În special, considerăm că s-ar impune a fi adoptată (tot sub egida AG. ONU), spre a alinia în mod concret nivelul de protecție a drepturilor omului cu provocările și stilul de viață postmodern, o *Cartă a protecției drepturilor omului metropolitan* (trăitor în marile aglomerații urbane) față de situațiile și condițiile generatoare de stres specific stilului

de viață metropolitan. Aici, avem în vedere configurația specifică a metropolelor atât din Nordul dezvoltat, cât și din Sudul subdezvoltat dar și diferențele de nivel de trai și, în consecință, ai parametrilor de stres, dintre cartierele sărace –confruntate cu un nivel de stres ridicat, datorită ratei crescute de infracționalitate, de consum de alcool și de droguri, de trafic de ființe umane, de exploatare a muncii ființelor umane, a condițiilor de viață impropriei, a lipsei utilităților (apă, canalizare), a îngheșuirii de locuințe într-un spațiu restrâns/extrem de restrâns, aspecte ce nu pot garanta acestor persoane beneficiul real al celorlalte drepturi ale omului și alte cartiere sau sectoare din metropolă- de la cele medii ca nivel de siguranță al persoanei și ca nivel de trai (decent), până la cartierele de lux).

De asemenea, trebuie realizată, în cadrul organismelor abilitate de pe lângă ONU, o *hartă/situație globală a condițiilor generatoare de stres negativ excesiv în marile aglomerații urbane* ținând cont de *localizarea geografică a metropolei respective și de tradițiile și specificul cultural, istoric, ale acesteia* (de la cartierele lacustre din megalopolisurile asiatice, unde oamenii trăiesc îngheșuiți într-o barcă ce le ține loc de adăpost, până la blocurile insalubre din ghetourile urbane, confruntate cu lipsa utilităților, cu un nivel ridicat de insecuritate al persoanei, până la cartierele rezidențiale și condițiile

specifice, în care persoanele trăitoare în acest tip de cartiere pot fi supuse sau afectate de stresul negativ excesiv -de exemplu, cazuri de depresie, sindromul plictiselii cronice, al singurătății, al izolării sau dimpotrivă, cazuri privind sindromul muncii excesive sau în diferite situații generatoare de conflicte de stradă între periferie și forțele de ordine etc.).

Această Cartă ar realiza o *enumerare a drepturilor omului pe baza exclusiv, a calității sale specifice de „om trăitor în mari aglomerații urbane”* (metropole, megalopolisuri), având în vedere *fenomenul de universalizare al urbanizării*¹⁶, ca fenomen specific al epocii globalizării, la începutul sec. XXI. Calitatea de „om trăitor în mari aglomerații urbane” ar trebui, în opinia noastră, luată în considerare cu mare atenție de juriștii secolului XXI, devenind o calitate juridică, generatoare de drepturi și de obligații specifice omului urban al societății globale a sec. XXI.

Astfel, în cadrul Cartei, *dreptul la fericire al omului metropolitan*, precum și *dreptul acestuia de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv* s-ar număra alături de alte drepturi specifice omului urban al secolului XXI (de exemplu, *un drept la sănătate multi-dimensional, îmbunătățit*, ca și nivel de protecție juridică, *față de condițiile de poluare și toxicitate existente în marile orașe; dreptul la un mediu social, cultural și natural sănătos* – deoarece trebuie să se vorbească și

de *forme specifice de poluare*, precum *poluarea morală* (proliferarea imaginilor degradante privind ființele umane, a vulgarității, a promiscuității, a agresivității verbale, imagistice și fizice din viața civică și din mass media)¹⁷. *Dreptul* (cu un conținut juridic adaptat și îmbunătățit la condiția urbană a omului secolului XXI) *la un mediu natural sănătos și curat, al omului urban*, este unul necesar a fi consacrat în această Cartă, tocmai din pricina îndepărtării omului urban de contactul cu natura, prin conceptul învechit de ”orașe totalmente separate de natură”¹⁸. De asemenea, printre drepturile omului urban ar trebui înscrise și *dreptul la muncă, la odihnă, la timp liber, specific adaptate, ca nivel de protecție juridică, față de condițiile vieții omului metropolitan al sec. XXI*, unde legislatorul să aibă în vedere posibilitățile reduse de divertisment și condițiile de muncă *ale omului urban în raport cu condiția sa de ființă intrinsecă legată de natură și cu posibilitățile reale, existente ale orașelor de a răspunde acestei nevoi fundamentale*, direct conectată la *beneficiul real al dreptului la fericire al ființei umane*).

Această Cartă globală ar fi destinată să asigure *omului urban al societății globale a secolului XXI* (dincolo de nivelul de protecție al setului general de drepturi ale omului, recunoscut tuturor ființelor umane) și un nivel special de protecție juridică în materia drep-

turilor omului, adică drepturile recunoscute de statele sec. XXI oamenilor supuși condițiilor stresante de trai datorită profilului de „mare aglomerare urbană” a locului în care trăiesc și își desfășoară activitatea.

De asemenea, legat de propunerile legislative de mai sus (pe plan internațional, sub egida ONU), ar fi recomandat să se elaboreze (de pildă, printr-o propunere a României în cadrul AG. ONU), o declarație privind introducerea unei zile internaționale de luptă împotriva stresului negativ excesiv, la care să achieseze statele membre ONU, luând măsuri, pe plan național, de management a situațiilor specifice generatoare de stres, precum și de management al stresului privind categoriile speciale de persoane predispuse la stresul negativ excesiv (cele la care ne-am referit în cuprinsul lucrării).

De asemenea, în etapa a doua, legat de drepturile de solidaritate (cele din generația a III-a de drepturi ale omului)¹⁹, considerăm că ar trebui să fie consacrat (tot prin propunere a României, în calitate de stat membru ONU, privind adoptarea unei declarații în acest sens sub egida AG. ONU) și dreptul popoarelor de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv (datorită condițiilor speciale generatoare de stres negativ excesiv pentru comunități întregi de oameni, mergând până la națiuni): situații de calamitate naturală, de dezastru natural sau provocat de mâna omului, de

accidente nucleare sau industriale, de deversări masive de substanțe toxice în apele interne ale unei națiuni, situații de conflicte armate, de războaie, de genocid, strămutări masive de persoane, epidemii, cutremure, alunecări de teren pe porțiuni mari de teritoriu, stare de depresie, demoralizare a unei națiuni în fața unui pericol intern sau extern, situații limită în care trebuie să se acționeze rapid etc.). Acest drept specific (*distinct față de dreptul omului, luat individual*, de a fi la adăpost față de stresul negativ excesiv) ar trebui consacrat în relație directă cu drepturile de solidaritate precum: dreptul popoarelor/colectivităților la pace și siguranță, dreptul la un mediu sănătos și curat, dreptul popoarelor la dezvoltare ori cu un alt drept special, *dreptul popoarelor la fericire* (ultimul drept fiind tot o propunere a noastră, pe care am discutat-o într-un articol distinct)²⁰.

Conexiunea dintre dreptul omului la a fi la adăpost de stresul negativ excesiv și conceptele de „dezvoltare durabilă” și „dezvoltare umană”

Analizat în profunzimea sa, observăm că există legături complexe (juridice, sociale, de securitate) între dreptul omului la a fi la adăpost de stres (pe care îl propunem în prezenta lucrare ca *drept al omului de generația a IV-a*) și diverse concepte

precum securitatea umană, dezvoltarea durabilă, dezvoltarea umană. Mai precis, liantul comun acestor concepte poate fi decelat chiar din încercările unor organizații internaționale mondiale (precum Banca Mondială, sub președinția lui Robert Mac Namara), de a contura o „strategie de dezvoltare a nevoilor fundamentale”, considerându-se că „dezvoltarea trebuie să fie caracterizată prin satisfacerea anumitor nevoi de consum familial imediat, de locuință, alimentație, ca și de furnizarea unor servicii esențiale precum educația, apa potabilă, transporturile publice”²¹. Un alt punct comun între conceptele de mai sus, care trimit la sărăcie și la inegalități, la discriminare și abuz de putere asupra omului, pe de-o parte, și dreptul omului la a fi la adăpost de stres îl constituie apariția noțiunii de „grupuri-țintă” (grupuri de persoane aflate într-o situație temporară sau permanentă de marginalizare, de discriminare, de excludere socială sau confruntate cu situații de pericol, cu o situație-limită sau care le afectează grav ori de o manieră sistematică și gravă, beneficiul drepturilor fundamentale ale omului, precum: șomerii, femeile din mediul rural, muncitorii agricoli fără pământ, refugiați, persoane aflate într-o zonă de conflict armat, persoane aflate într-o zonă calamitată, militari în teatrele de operațiuni, susținători ai drepturilor omului, jurnaliști în zone de conflict sau zone calamitate, ofițeri ONU sau ai altor organizații internaționale sau

regionale trimiși în zone de încălcare masivă și gravă a drepturilor omului sau în zone confruntate cu calamități naturale/provocate de om).

La sfârșitul anilor '80 însă, tendința reformistă și pro-socială din politicile Băncii Mondiale s-a schimbat în favoarea unei linii de gândire similare cu cea a FMI (axarea pe planurile de ajustare structurală, ceea ce a însemnat o abandonare a vocației sale inițiale, de finanțare de proiecte)²². În acest context, alte organizații și organisme internaționale au preluat misiunea de a reforma și de a extinde noțiunea de „dezvoltare”. Astfel, în 1990, PNUD a publicat *Raportul asupra dezvoltării umane*, introducând în agenda publică globală conceptul novator de „dezvoltare umană” și, ulterior, consacrand și conceptul de „dezvoltare a capacităților” (orientat spre proiecte de dezvoltare a capacității administrative și de gestiune a țărilor în curs de dezvoltare), precum și pe cel de „împuternicire” (empowerment) a persoanelor marginalizate sau discriminate (femeile, de ex., persoanele cu dizabilități, comunitățile locale) și care formează esența discursului internațional începând cu conferința de la Rio privind dezvoltarea și mediul înconjurător²³.

În ceea ce privește *conceptul de „dezvoltare durabilă” și conexiunea sa cu dreptul omului de a fi la adăpost de stres*, trebuie precizat că există o legătură directă, intrinsecă, între ființa umană, civilizația umană în ansamblu și integritatea, calitatea

ecosferei în totalitatea sa. Omul nu este o ființă separată de natură, de planeta pe care trăiește și nu poate susține un model de civilizație opus naturii, bazat exclusiv pe cultul tehnologizării și al artificialului. Reîntoarcerea omului către natură, conștientizarea sa ca *ființă făcând parte integrantă din ecosferă*, ceea ce îi dezvoltă o calitate juridică și etică specifică, de *ființă responsabilă direct pentru calitatea vieții sale și pentru viața de pe planetă, pentru calitatea mediului înconjurător și pentru păstrarea și transmiterea unui mediu sănătos, curat și ne-modificat ireversibil sau grav, către generațiile viitoare, reprezintă responsabilități de primă importanță ale omului secolului XXI.*

În acest context, în cadrul măsurilor și politicilor speciale pe care statele secolului XXI vor fi nevoite să le adopte cu privire la protecția mediului înconjurător (pe baza legăturii directe dintre securitatea umană și securitatea mediului), față de avântul noilor tehnologii (în special, al noilor forme de războaie, cum ar fi războaiele meteorologice, economice, având un impact negativ direct asupra calității mediului înconjurător și asupra distribuției resurselor planetei), se vor număra și *politicile și măsurile adoptate pentru gestionarea stresului negativ excesiv apărut asupra ființelor umane ca urmare a acestor confruntări ne-convenționale (războaiele meteorologice, războaiele economice)*²⁴ pentru

controlul resurselor planetei (apă, resurse strategice, petrol, aur, metale rare, pământ arabil etc.).

Stresul negativ excesiv se poate dezvolta atât datorită izbucnirii unor crize alimentare sau de apă potabilă (la nivel regional, internațional sau local), afectând nu doar indivizii în sine, ci și comunități sau popoare întregi, dar poate apărea și în condițiile folosirii armelor meteorologice de influențare artificială a vremii, de modificare a climei²⁵, ceea ce duce la un impact negativ major atât asupra indivizilor ca atare, asupra colectivităților, dar și asupra planetei ca ecosferă aflată într-un echilibru dinamic fragil. De aceea, în sec. XXI, pentru a da un conținut concret conceptului de „dezvoltare durabilă” și dreptului omului la a fi la adăpost de stres, *se pot dezvolta forme instituționale (comisii, organizații, grupuri de lucru comune) de reglementare și gestionare la nivel național, regional și internațional, a stresului negativ excesiv*, apărut ca efect al folosirii armelor neconvenționale (tehnologii din cadrul războaielor meteorologice). Această reprezintă, în opinia noastră, *o reală reformă a actualelor organizații internaționale și regionale care, în structurile actuale, nu pot face față eficient provocărilor neconvenționale și cu impact transfrontalier, asupra societății globale, datorită folosirii tehnologiilor militare neconvenționale, în cadrul unor tipuri de războaie și conflicte care, nici ele nu au primit o reglementare juridică*

internațională (precum războaiele meteorologice).

Probleme care interesează direct conceptul (și politicile naționale, regionale și internaționale dezvoltate din acesta) de ”*dezvoltare durabilă*”, precum efectele exploziei demografice din anumite regiuni ale globului și presiunea realizată de acest fenomen asupra distribuției și împărțirii echitabile a resurselor planetei (de unde se nasc raporturile economice și sociale inegale dintre Nord și Sud) ori lipsa unui model universal-valabil de dezvoltare²⁶, se conectează și *cu protecția efectivă oferită de un drept al omului la a fi la adăpost de stres. Astfel, în contextul lipsei satisfacerii nevoilor fundamentale de existență (adăpost, alimentație, apă, educație, servicii de sănătate), omul postmodern este confruntat cu un stres negativ excesiv care îi afectează grav și direct beneficiul real al celorlalți drepturi fundamentale ale omului, precum și calitatea vieții sale.*

La fel, *distribuția inechitabilă a resurselor planetei, modelul societății de consum și capitaliste, bazate pe obținere de profit fără adăugarea dimensiunii responsabile față de mediu, etice și sociale, duc la dezechilibre directe între condiția umană, calitatea vieții, respectarea reală a drepturilor omului și politicile pro-corporatiste, pro-consumiste, nepreocupate de protecția mediului și a drepturilor omului (corporațiile, ca actori non-statali, considerând că protecția drepturilor*

*omului ar fi obligația exclusivă a statelor și nu a lor)*²⁷.

Consecințele *recunoașterii conexiunii intrinseci* dintre dezvoltarea durabilă și dreptul omului la a fi la adăpost de stres sunt extrem de novatoare, deoarece ele ar include în aceste condiții, în conținutul celor două concepte, *și dreptul generațiilor viitoare de a fi la adăpost de foame, teroare și mizerie, de a fi la adăpost de condiții nesatisfăcătoare ale nevoilor umane fundamentale, deci, se include și un drept novator al generațiilor viitoare de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv.*

Aceste tipuri de drepturi ale omului, cu totul novatoare (pe care le propunem a fi explorate și cărora ar trebui să li se dea un conținut juridic concret, la nivel internațional, printr-o altă propunere în acest sens, a României în cadrul AG. ONU, care să ia apoi forma unei declarații politice în acest sens, adoptate de state) sunt drepturi care se deosebesc de categoriile de drepturi ale omului de până la ele (generațiile I, II, III, chiar și IV de drepturi ale omului) .

Spre deosebire de toate aceste categorii de drepturi ale omului (care au ca subiect juridic individul, în momentul prezent, în actualul stadiu al civilizației umane și într-un context social-istoric contemporan, drepturile omului din generația a V-a sunt drepturi puternic conectate la dimensiunile de dezvoltare umană, de dezvoltare durabilă, la dreptul la dezvoltare și la dreptul omului la un mediu sănătos și curat, precum și de

dreptul omului la pace și securitate - drepturi de solidaritate din categoria a III-a care nu vizează doar momentul prezent ci își proiectează o dimensiune în viitor, având un conținut juridic ce presupune o acțiune nu doar continuă ci mai ales, una de asigurare în viitor a unui mediu global pașnic, sigur, capabil să satisfacă nevoile fundamentale umane la nivel global, etic și echitabil pentru toți, a unui mediu în care natura să fie respectată și păstrată curată și sănătoasă, și transmisă astfel generațiilor viitoare.

Drepturile de solidaritate (din generația a III-a) sunt cele care dezvoltă o dimensiune colectivă globală și strategic-vizionară, adică una pe termen lung, care depășește momentul prezent de protecție juridică și care construiește un tip de protecție juridică în viitor și pentru viitor. Această protecție juridică specifică nu este una clar adresată indivizilor ci mai ales, una colectivă, generală, care vizează construirea unui mediu general pașnic, sigur, pentru toți oamenii, a păstrării naturii curate, sănătoase, a dreptului la dezvoltare pentru oameni și colectivitățile lor de toate felurile. Sunt drepturi complexe, care presupun atât o dimensiune individuală cât și o latură colectivă și, sub raport temporal, ele presupun nu doar o protecție juridică acoperind momentul prezent ci și o dimensiune de protecție juridică privind viitorul.

Preluând această viziune asupra nivelului îmbunătățit al generației a

III-a de drepturi ale omului în secolul XXI, propunem categoria a V-a de drepturi ale omului, anume drepturile cu dimensiune de protecție juridică exclusiv pentru oamenii din viitor (ca indivizi dar și ca generații, popoare, umanitatea în ansamblu din viitor).

Aceste drepturi sunt specifice sub raportul segmentului temporal acoperit de protecția juridică, întrucât ele se referă exclusiv la generațiile viitoare, la omul din viitor, la colectivitățile și națiunile viitoare, la umanitatea în ansamblu din viitor, ca la subiecte juridice distincte.

Față de aceste subiecte juridice, propunem ca, pentru nivelul de protecție al secolului XXI, statele de azi să fie obligate prin reglementări internaționale și regionale să construiască și să asigure un nivel de protecție juridică în sensul conexiunii cu conceptul de „dezvoltare durabilă”. Acest concept extinde cu mult tradiționalul concept de „dezvoltare”, mergând până la problema transmiterii către generațiile viitoare a mai multor bunuri și drepturi: a unui ecosistem curat, sigur, sănătos, pe cât de mult posibil nealterat, dispunând de resurse naturale capabile să asigure generațiilor viitoare atât dreptul la dezvoltare, cât și satisfacerea nevoilor fundamentale de existență; a unui mediu global politic pașnic și sigur; a unui mediu global apt să asigure starea de armonie și de fericire a ființelor umane și a popoarelor; a unei planete bogate în resurse, capabilă să susțină avântul

tehnologic și civilizațional din viitor și deci, dreptul la dezvoltare al generațiilor viitoare etc.

Printre aceste drepturi ale omului (din generația a V-a, categoria drepturilor generațiilor viitoare), considerăm că se înscrie și dreptul omului din viitor (dar și al generațiilor viitoare, al umanității viitoare, al națiunilor, popoarelor viitoare) de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv. În explorarea acestui drept al omului din viitor la a fi la adăpost de stres, se poate porni de la mai vechea consacrare juridică din Declarația Universală a Drepturilor Omului/1945: „...făurirea unei lumi în care ființele umane vor beneficia de libertatea cuvântului și a convingerilor, eliberate de teroare și mizerie...”(Preambul, alin. 2)²⁸. Or, procesul de făurire al acestui tip de lume este unul continuu, care proiectează implicit o dimensiune în viitor, legată de dreptul omului din viitor, al generațiilor viitoare de a se bucura de o lume lipsită de teroare, de inegalitate, de discriminare, de mizerie, o lume în care să li se garanteze libertățile și drepturile fundamentale ale omului (în Preambul observăm importanța acordată libertății de exprimare și a convingerilor, pe baza cărora se realizează, efectiv, progresul civilizației umane în ansamblu). De asemenea, trebuie corelată prevederea de mai sus cu alin. 3 din Preambulul Pactului Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale/1966 și cu alin. 3 din Preambulul Pactului Inter-

național privind drepturile civile și politice/1966, ambele alineate conținând referirea la obiectivul ”creării de condiții care permit fiecăruia să se bucure de drepturile sale civile și politice, ca și de drepturile sale economice, sociale și culturale”, făcându-se referire la „idealul ființei umane libere, bucurându-se de libertățile civile și politice și eliberată de teamă și mizerie”. Or, îndată ce se introduce o referire la „idealul uman” de asemenea natură și la ”crearea de condiții” necesare pentru făurirea unui anume tip de societate (în care ființa umană să aibă beneficiul drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale- adică a generațiilor I și II de drepturi ale omului-, o lume în care „să trăiască eliberat de teamă și mizerie”), ne aflăm din nou în fața unei obligații de rezultat, care întinde dimensiunea sa strategică, vizionară, în viitor, privind umanitatea în perspectiva dezvoltării sale, umanitatea din viitor și, în mod individual, ființa umană din viitor.

Aceste fraze referitoare la aspirațiile umane și la modul în care se proiectează acum tipul viitor de societate, din perspectiva respectării drepturilor omului, fraze întâlnite în preambule din diverse documente internaționale în vigoare, adoptate în materia drepturilor omului, sunt de mare importanță în conturarea drepturilor din categoriile a V-a și a VI-a de drepturi ale omului. O viziune mult mai detaliată despre lumea viitorului sau societatea pe

care națiunile, sub egida ONU, încep să o contureze pentru viitor, se află în multe din declarațiile politice emise în urma conferințelor internaționale privind dezvoltarea durabilă. Astfel, Declarația de la Johannesburg privind dezvoltarea durabilă/2002, începe cu un preambul intitulat *De la originile noastre către viitor*, în care popoarele participante la acest summit privind dezvoltarea durabilă se angajează expres să execute anumite obligații juridice având o dimensiune proiectată în viitor (mergând pe linia de gândire prospectivă juridică deschisă de sintagma „făurirea unei lumi”, în terminologia Declarației Universale a Drepturilor Omului/1945).

Această linie prospectivă (anticipativă) juridică de gândire conturează, în opinia noastră, ceea ce va fi baza juridică pentru generațiile V și VI de drepturi ale omului. Astfel, din Preambulul Declarației de la Johannesburg/2002, menționăm ca exemplu:

- Obligația statelor semnatare „de a se angaja să construiască societate globală umană, echitabilă și cu o dimensiune socială, de ajutorare, recunoscând nevoia de demnitate umană pentru toți”. Dar, dincolo de dimensiunea universală a drepturilor omului, amintită aici, se află dimensiunea temporală, cea proiectată în viitor, asupra felului de societate globală pe care se angajează să o construiască popoarele de azi.

- Recunoașterea „glasului generațiilor tinere actuale, a copiilor de azi”, care „le vorbesc reprezentanților popoarelor participante la summit într-o voce clară, că viitorul le aparține” și deci, „ne-au deschis provocarea că, prin acțiunile noastre, ei vor moșteni o lume liberă de nedemnitate și indecență pricinuite de sărăcie, de degradarea mediului înconjurător și de tiparele dezvoltării ne-durabile”. În acest paragraf observăm că se face referire directă la „copiii de azi” (care sunt de fapt, „generațiile viitoare”, „generațiile de mâine”, deci care, din punct de vedere al categoriei V de drepturi ale omului, se transformă în subiect juridic distinct, cu drepturi distincte și dătător de obligații juridice distincte pentru generațiile actuale). Mai precis, generațiile viitoare sunt deja tratate, în acest Preambul extrem de vizionar din Declarația de la Johannesburg (2002), ca un subiect juridic de facto, având un drept specific, la dezvoltare durabilă, la „a moșteni o lume liberă de nedemnitate și indecență”). Sintagma juridică „copiii de azi” este extrem de novatoare și de complexă, deoarece operează simultan pe două linii temporale, cu două tipuri de generații ale drepturilor omului: o dată, „copiii de azi” constituie subiecte de drept internațional la nivelul său actual de evoluție (adică, beneficiază de setul de drepturi ale omului din categoriile I; II; III și de regimul special de protecție a drepturilor copilului); în al doilea

rând, ei se constituie în subiect juridic distinct, fiind „generația de mâine” (deci, intră sub incidența categoriilor de drepturi ale omului IV, V și VI), deoarece ei „vor moșteni o lume” caracterizată prin anumite trăsături (libertate, demnitate, eliberare de foame, de teroare, de mizerie, de ne-demnitate, de sărăcie, de indecență, de subdezvoltare). Prin urmare, realizarea unei societăți prezente, global bazate pe cei trei piloni ai dezvoltării durabile, constituie obligația juridică generală pe care popoarele de azi (cele reprezentate la Summitul de la Johannesburg/2002) și-o asumă în relația juridică directă cu generațiile viitoare. Avem, prin urmare, stabilit, în paragraful 3/Preambul, o relație juridică extrem de ambițioasă, între popoarele de azi (reprezentate, prin statele-națiuni, la summit) și generațiile viitoare. Dacă, potrivit actualului nivel al dreptului internațional public, popoarele nu sunt recunoscute unanim ca fiind o categorie juridică de subiecte de drept internațional, întocmai ca și statele, în ceea ce privește „generațiile viitoare”, ca subiecte de drept internațional, acestea pot fi recunoscute ca atare doar din prisma următoarelor nivele de evoluție ale dreptului internațional public (nivelul transnațional, nivelul supranațional, nivelul global, interconectate și acestea).

„Generațiile viitoare”, în opinia noastră, vor constitui subiect de drept global (ca nivel maxim de

evoluție al dreptului internațional contemporan, actualmente încă centrat pe concepția westphaliană a lumii) și un subiect juridic distinct pentru generațiile a V-a și a V-a de drepturi ale omului, așa cum vor trebui acestea să se dezvolte în sec. XXI, sub impactul avansului tehnologic, științific și deci, și al sferelor social-juridice.

Prin urmare, când întâlnim în Preambulele diverselor documente internaționale în materia drepturilor omului referiri la „făurirea unei lumi libere de teroare și mizerie, de ne-demnitate și indecență, de sărăcie și sub-dezvoltare”, acestea constituie referiri indirecte, viziune (pentru timpul lor) la generațiile V și VI de drepturi ale omului și implicit, la tipurile de subiecte de drept care vor beneficia de aceste drepturi ale omului.

Caracterele juridice actuale ale drepturilor omului (universalitate, inalienabilitate, indivizibilitate și interdependență)²⁹ sunt însă unele limitate, ele trebuind a fi îmbunătățite cu o viziune extinsă asupra drepturilor omului și sub aspect temporal: astfel, drepturile omului ar trebui să fie aplicabile nu doar „tuturor ființelor umane” (universalitatea, ca atare) ci „tuturor ființelor umane din toate timpurile” (adică, explicit oamenilor din viitor și generațiilor viitoare, pentru ca acestea să se bucure, într-o societate din viitor, de beneficiul drepturilor omului de care se bucură toate ființele umane din prezent, după principiul, în opinia noastră,

conform căruia „în viitor trebuie transmise și se preiau – spre a fi sporite, nu diminuate – toate beneficiile civilizației și umane din prezent – deci, inclusiv nivelul de protecție al drepturilor omului așa cum este el recunoscut azi, la cele mai înalte standarde, conform cu generațiile I, II, III și IV de drepturi ale omului- și nu se preiau, nu sunt transmise aspectele negative ale civilizației – așa-numita „moștenire civilizațională viciată” –, tocmai spre a se urmări constant îmbunătățirea continuă a nivelului civilizațional uman și spre a se evita regresul civilizației umane”). În acest context, nu se admite ca oamenii din viitor, generațiile viitoare să se confrunte cu o societate bazată pe teroare și mizerie, pe involuție civilizațională, pe lipsa resurselor prime necesare supraviețuirii și sporirii gradului de confort al civilizației umane ori să se confrunte cu situații (generate de opțiunile și politicile iresponsabile sau pro-consumiste din prezent, ale umanității contemporane) care le-ar diminua sau le-ar afecta grav, iremediabil, beneficiul drepturilor omului așa cum sunt ele garantate în prezent.

Concepția actuală asupra drepturilor omului (așa cum transpare din Declarația Universală a Drepturilor Omului) este deci, una limitată sub aspect temporal și din perspectiva marilor inovări pe care le poate aduce concret, conexiunea dinre drepturile omului și conceptul de „dezvoltare durabilă” (care

introduce ideea transmiterii „către generațiile viitoare” a unui mediu sănătos și curat)³⁰. Introducerea „generațiilor viitoare”, ca subiect juridic distinct în cadrul drepturilor omului, conferă, în opinia noastră, esența întregii categorii a V-a de drepturi ale omului, pe care le propunem a fi explorate de juriștii secolului XXI.

În fine, ca să extindem linia de explorare asupra drepturilor omului și dezvoltării sale în viitor, considerăm că ar trebui să avem în vedere și propunerea unei așa-numite „Generația a VI-a de drepturi ale omului”. Aceasta, în opinia noastră, privește, printre altele, „lanțul uman de generații” ca subiect juridic distinct de drept global („generațiile viitoare care trebuie să transmită generațiilor viitoare” un mediu curat, sănătos, cu resurse; un mediu global pașnic, sigur, caracterizat prin demnitate, libertate, echitate pentru toți – este vorba de *extinderea cea mai mare a conceptului de „dezvoltare durabilă”* și deci, de o îmbunătățire considerabilă a materiei drepturilor omului, ca sferă de cuprindere).

Or, revenind la *dreptul omului din viitor de a fi la adăpost de stres* (dar și *la dreptul generațiilor viitoare* în acest sens –întrucât se poate avea în vedere și dezvoltarea juridică, un conținut juridic corespunzător), considerăm că *situațiile de stres negativ excesiv incidente în viitor, cu rădăcini în situația globală contemporană, cărora statele lumii secolului XXI ar*

trebui să le ofere o gestionare adecvată prin politicile și măsurile lor, ar putea fi:

- criza alimentară din prezent (afectând Sudul sub-dezvoltat)³¹;

- super-calamități cu impact global (provocate de mâna omului sau naturale): accidente nucleare în lanț, războaie cu arme nucleare sau chimice sau de distrugere în masă etc.);

- criza apei potabile (afectând Sudul subdezvoltat).

Accentuarea inegalitatilor economice, sociale între Nord și Sud, precum și a termenilor de schimb comercial dintre Nord și Sud³²

- criza de combustibil, criza de energie neregenerabilă;

- epuizarea resurselor strategice ale planetei (capabile să susțină o civilizație umană de un anumit tip – de pildă, cea bazată pe petrol și aur –, de unde și căderea modelului de societate bazate pe conceptul de „bani”);

- un mediu global politic haotic, caracterizat de nesiguranță, războaie, conflicte de felurite tipuri, desfășurându-se în multiple paliere ale lumii (infra-național, național, regional, internațional);

- poluarea ireversibilă a mediului înconjurător, afectarea gravă a biodiversității, încălzirea climatică, modificările grave sau ireversibile ale mediului, subțierea păturii de ozon;

- folosirea războaielor meteorologice, cu efecte grave, ireparabile, asupra echilibrului natural fragil al planetei³³;

- prelungirea folosirii modelului societății consumiste și extinderea sa la nivel global, fără dezvoltarea unor dimensiuni de echilibrare (etice, de reciclare a deșeurilor, de transparentizare a informațiilor privind produsele și serviciile de pe piață, de responsabilizare a corporațiilor și guvernelor în sensul adoptării unor politici ecologice).

Toate aceste situații de risc extrem și global, precum și altele, deoarece lista nu este niciodată epuizată, *ar putea duce la generarea unor stări de stres negativ excesiv la adresa oamenilor din viitor și la adresa generațiilor viitoare, afectând dezvoltarea umanității în ansamblul ei, pe termen lung și însăși existența umană.*

De aceea, *consacrarea unui set de drepturi specifice din categoria a V-a de drepturi ale omului se încadrează, în opinia noastră, necesității de a oferi un nivel de protecție juridică permanent îmbunătățit, drepturilor omului și, în consecință, de a oferi șansa de dezvoltare și prosperitate, de pace și siguranță pentru umanitatea de mâine, pe această planetă.*

În loc de concluzii

La începutul secolului XXI, dreptul internațional este nevoit să se extindă și să se îmbunătățească, sub presiunile provocărilor aduse de o societate globală, ale avansului tehnologic și științific, cărora le trebuie o dimensiune etică, eco-

gică și juridică (prin dezvoltarea corespunzătoare a materiei drepturilor omului) spre a garanta dezvoltarea civilizației umane în ansamblu, în viitor dar și un mod de viață bazat pe respectarea și păstrarea unui mediu înconjurător curat și sănătos pentru generațiile viitoare. Aflat în strânsă legătură cu celelalte drepturi ale omului, dreptul omului la a fi la adăpost de stresul negativ excesiv reprezintă, în opinia noastră, un drept al omului de generația a IV-a (care poate fi conceput și la nivel colectiv), specific omului postmodern și modului de viață din marile orașe ale globului, la începutul secolului XXI.

Organizațiile internaționale cu competențe în domeniul drepturilor omului au, în acest context, responsabilitatea de a adapta continutul dreptului internațional la provocările globalizării, prin extinderea conținutului juridic al drepturilor existente dar și prin consacrarea de noi drepturi ale omului, printre care

și un set de drepturi specifice omului metropolitan menite să îi asigure acestuia beneficiul real al drepturilor omului din generațiile I, II, III și IV dar și pe cel al drepturilor sale specifice, în virtutea unei condiții de ”om metropolitan” recunoscută drept condiție juridică în societatea globală a sec. XXI (o societate predominant urbană).

Cele două axe ale conceptului de „dezvoltare durabilă” – „responsabilitatea de a proteja” a oamenilor din prezent pentru cei din viitor și conceptul de „patrimoniu transmisibil temporal” (de la umanitatea prezentă la cea viitoare) merită a fi explorate din perspectiva drepturilor omului, în sensul identificării de noi drepturi care să vizeze protecția juridică extinsă asupra umanității (nu doar privește în contemporaneitatea ei ci și în evoluția ei, în dezvoltarea ei viitoare).

Note

- ¹ Articolul de față reprezintă doar opinia personală a autoarei și nu implică în niciun fel o altă persoană fizică sau vreo persoană juridică. Toate drepturile asupra prezentului text, rezervate. Citările din prezentul text se fac cu precizarea autorului și a sursei complete.
- ² Hans Selye, *The Nature of Stress*, International Institute of Stress, University of Montreal, Quebec, Canada,

<http://www.icnr.com/articles/the-nature-of-stress.html>, accesat la data de 5 aprilie 2015.

- ³ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Stres>, accesat la data de 5 aprilie 2015.

⁴ *Idem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ Irina Moroianu Zlătescu, *Human rights. A dynamic and evolving*

- process*, Editura Pro Universitaria, București, 2015, pp. 42-43.
- ⁹ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, trad. Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Editura Polirom, Iași, 2004, pp. 51-52.
- ¹⁰ Raluca Miga-Besteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All-B, București, 1998, pp. 198-199.
- ¹¹ Mihaela Constantinescu, *Forme în mișcare. Postmodernismul*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 106.
- ¹² Despre oraș ca spațiu postmodern al deteriorizării, ca hiper-spațiu, caracterizat prin deschidere, zbor, lipsa centrului, volatilitate, despre noul oraș care necesită „o adaptare permanentă la nenumărate micro-ordini urbane diferențiate”, ce devine „un megaspațiu neplanificat”, în care spațiul urban fizic se întretaie și coexistă cu cyperspațiul și cu hiperspațiul (*orașul postmodern fiind unul complex, caracterizat prin juxtapuneri de spații, prin spații interpolate* –introducerea unui spațiu străin în cadrul unuia familiar –, *prin suprapuneri sau prin reconceptualizări ale unor spații familiare*, adăugându-li-se interpretări și vizuni postmoderne care le schimbă complet semnificația lor istorică, inițială), a se vedea Mihaela Constantinescu, *op. cit.*, pp.95-106.
- ¹³ Irina Moroianu Zlătescu, Octavian Popescu, *Mediul și sănătatea*, IRDO, București, 2008, pp. 19-102.
- ¹⁴ A se vedea, sub raportul civilizațieriscul de poluare, Irina Moroianu Zlătescu, Octavian Popescu, *Mediul și sănătatea*, *op. cit.*, pp.9-11, autorii menționând conceptul de „boli ale civilizației”.
- ¹⁵ Deoarece există și un stres pozitiv însă ceea ce se cere reglementat prin legislație adecvată este, în opinia noastră, doar stresul negativ excesiv (în opinia doctrinei, combaterea în totalitate a stresului fiind imposibilă, la fel ca și combaterea temperaturii corpului uman). <http://ro.wikipedia.org/wiki/Stres>. Hans Selye, *The Nature of Stress*, International Institute of Stress, University of Montreal, Quebec, Canada, <http://www.icnr.com/articles/the-nature-of-stress.html>, accesat la data de 5 aprilie 2015.
- ¹⁶ A se vedea *Istanbul+5, The United Nations Special Session of the General Assembly for an Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Habitat Agenda*, New York, 6-8 June 2001, United Nations Centre for Human Settlements (Habitat), www.unchsr.org/DPI/2192-April 2001-20M.
- ¹⁷ Irina Moroianu Zlătescu, Octavian Popescu, *Mediul și sănătatea*, *op. cit.*, pp. 87-92.
- ¹⁸ De exemplu, în Agenda Habitatului (*Declarația de la Istanbul asupra așezărilor umane*, conferința internațională sub egida ONU (Habitat II), din 3-14 iunie 1996, este inclus acest drept, de o manieră implicită, în prevederea din alin.4 (obiectivul îmbunătățirii calității vieții în interiorul așezărilor umane și combaterea deteriorării condițiilor care, mai ales în țările în curs de dezvoltare, au dus la crize de proporții, unde sunt trecute, în ultimele rânduri, și degradarea

- mediului înconjurător și vulnerabilitatea crescută la dezastre). La alin. 10 întâlnim din nou obiectivul prevenirii poluării urbane și respectul pentru capacitatea ecosistemelor de a îndura, precum și obiectivul promovării unor medii sănătoase pentru viață (healthy living environments). www.un.org/ga/Istanbul+5/statereport1.htm, accesat la 31 martie 2015.
- ¹⁹ Irina Moroianu Zlătescu, *op. cit.*, pp. 447-457.
- ²⁰ A se vedea Mădălina Virginia Antonescu, *Dreptul la fericire, ca un drept al popoarelor. Corelația cu dreptul popoarelor la dezvoltare*, Policy Paper nr. 15/2015, Institutul Diplomatic Român, www.idr.ro
- ²¹ Marie-Claude Smouts, Dario Battistella, Pascal Vennesson, *Dictionnaire des relations internationales*, Dalloz, Paris, 2006, pp. 124-125.
- ²² *Idem*, p. 125.
- ²³ *Idem*, p. 125.
- ²⁴ Emil Străinu, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, ed. a II-a, Editura Solaris Print, București, 2009, pp. 34-35. Autorul atrăgând atenția asupra necesității stringente de prohibire prin norme internaționale adecvate și mecanisme de control eficiente a tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare, fiind propus și conceptul novator de crimă de ecocid, în dezvoltarea dreptului internațional al sec. XXI (plecându-se de la cazul războiului din Vietnam și utilizarea de arme împotriva mediului natural în acest caz).
- ²⁵ *Idem*, *op. cit.*, pp. 57.
- ²⁶ Marie-Claude Smouts, *op. cit.*, pp. 128-129.
- ²⁷ A se vedea eșecul înregistrat de ONU (în actuala formă) în relația cu corporațiile, anume în creșterea dimensiunii etice și ecologice a activității lor. Mohammed Bedjaoui, *op. cit.*, p. 40.
- ²⁸ Adoptată și proclamată de AG. ONU prin rezoluția 217 A (III) din 10 dec. 1948. În IRDO, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. I, *Instrumente universale*, IRDO; București, 2002.
- ²⁹ Irina Moroianu Zlătescu, *Human rights...*, *op. cit.*, p. 64.
- ³⁰ Marie-Claude Smouts, *op. cit.*, pp. 128-129.
- ³¹ A se vedea și conceptele de "food power" sau "food diplomacy", folosite de țările dezvoltate în relațiile și negocierile cu țările în curs de dezvoltare sau confruntate cu probleme legate de alimentarea populațiilor lor, concepte care nu prezintă o dimensiune etică, echitabilă ci introduc dimensiunea forței într-o chestiune sensibilă, precum posibilitatea reală a statelor în curs de dezvoltare de a oferi garanția concretă a beneficiului drepturilor omului (dreptul la viață, la sănătate, la un nivel de viață decent, la alimentație, la apă) pentru populațiile lor. Cf. Mohammed Bedjaoui, *Pour un nouvel ordre économique international. Nouveaux défis au droit international*, UNESCO; PUF, Paris, 1979, pp. 32-34.
- ³² Considerat în doctrină "un nou tip de sclavie a timpurilor moderne", ceea ce relativizează obiectivele asumate de state în documentele ratificate de ele și emise sub egida ONU, unde își asumă obiective de "făurire a unei

lumi echitabile, demne, în care ființa umană să trăiască liberă de teroare și mizerie”. Cf. Mohammed Bedjaoui, *op. cit.*, pp. 35-36.

³³ Emil Străinu, *op. cit.*, pp. 56-58.

Bibliografie

BEDJAOUI, Mohammed, *Pour un nouvel ordre économique international. Nouveaux défis au droit international*, UNESCO. Paris:PUF, 1979.

CONSTANTINESCU, Mihaela, *Forme în mișcare. Postmodernismul*. București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999.

HELD, David, McGREW, Anthony; GOLDBLATT, David, PERRATON, Jonathan, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, trad. Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Iași, Polirom, 2004.

IRDO, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. I, *Instrumente universale*. București, IRDO, 2002.

MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*. București, Ed. All-B, 1998.

MOROIANU, Zlătescu Irina; POPESCU, Octavian, *Mediul și sănătatea*, București:IRDO, 2008.

MOROIANU, Zlătescu Irina, *Human rights. A dynamic and evolving process*, București, Ed. Pro Universitaria, 2015.

SMOUTS, Marie-Claude, BATTISTELLA, Dario, VENNESSON, Pascal, *Dictionnaire des relations internationales*, Paris, Dalloz, 2006.

STRĂINU, Emil, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, ed. a II-a. București, Ed. Solaris Print, 2009.

Resurse electronice

ANTONESCU, Mădălina Virginia, „Dreptul la fericire, ca un drept al popoarelor. Corelația cu dreptul popoarelor la dezvoltare”, *Policy Paper* nr. 15, Institutul Diplomatic Român, 2015, www.idr.ro

Istanbul+5, The United Nations Special Session of the General Assembly for an Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Habitat Agenda, New York, 6-8 June 2001, United Nations Centre for Human Settlements (Habitat), www.unchs.org, DPI/2192-April 2001

SELYE, Hans (s.a.), *The Nature of Stress*, International Institute of Stress, University of Montreal, Quebec, Canada, <http://www.icnr.com/articles/the-nature-of-stress.html>, accesat la data de 5 aprilie 2015.

<http://ro.wikipedia.org/wiki/Stres>, accesat la data de 5 aprilie 2015

www.un.org/ga/Istanbul+5/statereport1.htm, accesat la 31 martie 2015.